

دانشکده آموزش‌های الکترونیکی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته مهندسی فن آوری اطلاعات (تجارت الکترونیک)

بررسی اثرات تمرکز مزایده‌ها و مناقصات دولتی در
یک وب سایت ملی . تحلیل و طراحی یک نمونه

توسط

حسن زمانی زنوز

استاد راهنما:

دکتر محمد رحمتی

شهریور ۱۳۸۷

۱۳۸۷ / ۱۰ / ۵

موسسه اطلاعات ذکریه
تهران

۱۰۲۱۶۶

بنام خدا

بررسی اثرات تمرکز مزایده ها و مناقصات دولتی در یک وب سایت ملی ، تحلیل و طراحی
یک نمونه

به وسیله ی :
حسن زمانی زنوز

پایان نامه
ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه بعنوان بخشی از فعالیتهای تحصیلی لازم برای
اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته ی:

مهندسی فناوری اطلاعات (تجارت الکترونیک)

از دانشگاه شیراز

شیراز

۱۳۸۷ / ۱۰ / ۰۱

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته پایان نامه با درجه: عالی

دکتر محمد رحمتی ، استاد دانشکده کامپیوتر دانشگاه امیرکبیر (رئیس کمیته) .....

دکتر محمود درودچی، استاد دانشگاه کاردینال استریتج امریکا

دکتر رضا اکبریان ، استاد دانشکده اقتصاد دانشگاه شیراز ، .....

شهریور ۱۳۸۷

۱۰۳۱۴۴

تقدیم به:

پدر مهربان، مادر دلسوز و فداکارم که عشقشان همیشه پایدار است ...

چکیده

بررسی اثرات تمرکز مناقصات و مزایده های دولتی در یک وب سایت ملی - تحلیل و

طراحی یک نمونه

بوسیله

حسن زمانی زنوز

از زمانیکه فناوری اطلاعات در دنیای کنونی ظهور نموده است ، تا کنون مفاهیم بی شماری ابداع شده و در حوزه های مختلف تجاری ، اقتصادی ، سیاسی و اجتماعی بکار گرفته شده است . هریک از این مفاهیم ، مبتنی بر نیاز خاص و در جهت رفع مشکلات مبتلا به آن ، ابداع شده و مفهوم پردازی های لازم در مورد آنان صورت پذیرفته است . مفهوم دولت الکترونیکی از جمله مفاهیمی است که اخیرا در دنیای دانش و اطلاعات متولد شده و در دستور کار بسیاری از دولت ها قرار گرفته است . ویژگی اصلی دولت الکترونیکی ارائه خدمات با هزینه کمتر و اثر بخشی بالاتر می باشد و خواهان مرتبط ساختن همه مردم با یکدیگر و با دولت است . کاربرد اینترنت در صنعت و تجارت روز بروز افزوده می شود که حکایت از رشد بیش از پیش تبادلات بین بنگاهی دارد ایجاد دولت الکترونیکی و عقد قراردادهای دولتی در محیط اینترنت نیز باعث افزایش کارایی و کاهش تخلفات شده است . مناقصات و مزایده های دولتی حجم عظیمی از قراردادهای دولتی را بخود اختصاص داده اند که بدلیل عدم تمرکز در شیوه سنتی و حجم بالای تبادلات مالی منشاء برخی فسادها و تبانی ها در بدنه دولت و جامعه میباشند که ریشه در عدم شفافیت و سوء استفاده از مدیریت غیرمتمرکز دارد . تمرکز و اجرای این نوع قراردادها در یک وب سایت رسمی دولتی اثرات مفید بسیاری خواهد داشت از جمله :

۱- دسترسی آسان واجدین شرایط به قراردادها و اطلاعات آنها

۲- مدیریت ، کنترل و نظارت آسان تر و منسجم تر

۳- شفاف سازی در اطلاع رسانی و جلوگیری از رانت خواری

۴- پاسخگویی و اعلان نتایج سریع

۵- کاهش هزینه های اجرایی

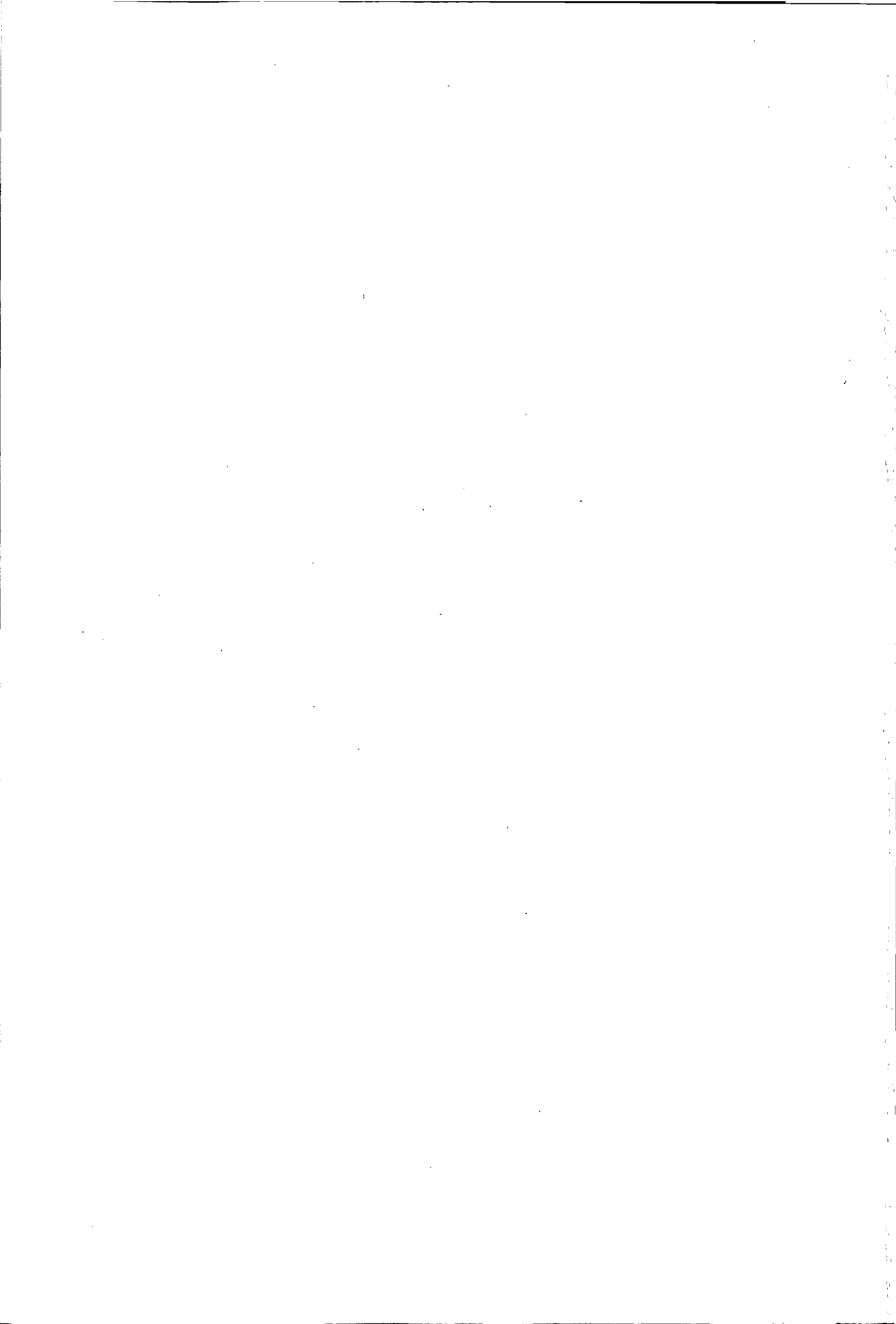
در این تحقیق نیازهای قانونی ، حقوقی و تکنولوژیکی پیاده سازی سیستم مناقصات و مزایده های دولتی برای بخشیدن ماهیت و وجه قانونی به آن بعنوان بخش کوچکی از پیاده سازی دولت الکترونیک بررسی شده است . در بخش نمونه سازی تحلیل سیستم ، بررسی ساختار بانک اطلاعاتی ، نیازهای امنیتی ، ارائه انواع طبقه بندی ها و جستجوهای پیشنهاد شده است . ارتباطات مورد نیاز زیرساختهای قانونی و حقوقی دولت الکترونیک با بخش های مختلف سیستم پیشنهادی و کاربران آن بررسی و نمونه ایی ارائه شده است . کلمات کلیدی : قراردادهای الکترونیک ، مناقصات الکترونیک ، مزایده های الکترونیک ، دولت الکترونیک

سپاسگزاری:

از استاد ارجمند، جناب آقای دکتر محمد رحمتی که در طول مراحل تدوین و مطالعه پایان نامه، راهنمایی‌ها و حمایت‌های خود را دریغ ننمودند، صمیمانه سپاسگزارم.

از اساتید بزرگوار جناب آقای دکتر محمود درودچی و جناب آقای دکتر رضا اکبریان نیز که زحمت مشاوره این پایان نامه را بر عهده گرفتند، سپاسگزارم.

از استاد فرهیخته، جناب آقای دکتر فریدون شعبانی، ریاست محترم دانشکده، جناب آقای دکتر حبیب دانش منش، معاونت محترم آموزشی دانشکده که همیشه در مشکلات در کنار دانشجویان بوده‌اند و سایر دوستانی که یاریم نمودند، نیز سپاسگزاری می‌کنم.

فهرست مطالب

صفحه		عنوان
۱	مقدمه	فصل اول ۱
۳	مروری بر تحقیقات انجام شده	فصل دوم ۲
۹	ارائه انواع مدل های مناقصه و مزایده	۳
۱۹	معرفی نوع رایج و قوانین برگزاری مناقصات دولتی	۴
۲۰	فساد در قراردادهای دولتی	۵
۲۱	بررسی دلایل آلوده شدن قراردادهای دولتی	۶
۳۲	بررسی عملکرد دولت ها در کشورهای پیشگام و سیاست های آنها	۷
۳۲	بررسی سیاستگذاری دولت الکترونیک در کشور آمریکا	۸
۳۵	بررسی سیاستگذاری دولت الکترونیک در کشور نیوزلند	۹
۳۷	بررسی سیاستگذاری دولت الکترونیک در کشور انگلستان	۱۰
۴۰	بررسی سیاستگذاری دولت الکترونیک در کشور مالزی	۱۱
۴۴	روش انجام کار (آزمایشات و مدل سازی)	فصل سوم ۱۲
۴۴	نظر سنجی و تحلیل داده ها در مورد فواید تمرکز و الکترونیکی شدن	۱۳
۵۶	اهمیت امنیت اطلاعات و سرویسهای مورد نیاز تبادلات الکترونیک	۱۴
۵۸	پایه های تجارت امن	۱۵
۵۹	انواع حملات به سیستم های الکترونیکی	۱۶
۶۲	تاریخچه و انواع رمزنگاری	۱۷
۶۶	معرفی امضای دیجیتال و فواید آن	۱۸
۶۸	معرفی گواهی دیجیتال و فواید آن	۱۹
۷۹	تحلیل و طراحی یک نمونه	۲۰
۷۹	مقدمه	۲۱
۸۱	وظایف عناصر	۲۲
۸۱	دفتر مرکزی سیستم مناقصات و مزایده ها	۲۳
۸۲	مناقصه گزاران	۲۴
۸۳	مناقصه گران	۲۵
۸۶	بانک اطلاعاتی	۲۶
۹۳	طراحی	۲۷
۹۴	جستجو	۲۸
۹۶	بخش مدیریت	۲۹
۱۰۱	بخش مناقصه گزاران	۳۰

۱۰۷	بخش مناقصه گران	۳۱
۱۱۲	فصل چهارم ، نتایج ، بحث و پیشنهادها	۳۲
	منابع	۳۳
۱۱۳	منابع فارسی	۳۴
۱۱۳	منابع انگلیسی	۳۵
	ضمائم	۳۶
۱۱۵	ضمیمه ۱ قانون برگزاری مناقصات	۳۷
۱۲۷	ضمیمه ۲ فرم نظر سنجی	۳۸
	چکیده انگلیسی	۳۹
		۴۰

جداول

۸۶	جدول ۱ Entity Classes with Attributes	۱
----	---------------------------------------	---

فهرست شکل ها و تصاویر

صفحه	شکل	
۶	شکل ۱	مراحل مورد نیاز برای تدوین راهکارهای پیشنهادی دولت الکترونیک
۱۱	شکل ۲	مزایده ماهی تن ژاپن
۲۰	شکل ۳	اندکس سال ۲۰۰۷ سازمان بین المللی شفافیت
۲۰	شکل ۴	اندکس سال ۲۰۰۶ سازمان بین المللی شفافیت
۲۱	شکل ۵	اندکس سال ۲۰۰۵ سازمان بین المللی شفافیت
۵۸	شکل ۶	پایه های تجارت امن
۵۹	شکل ۷	انواع حملات به سیستم ها
۶۳	شکل ۸	انواع الگوریتم رمز نگاری
۶۳	شکل ۹	الگوریتم متقارن با کلید مخفی
۶۴	شکل ۱۰	الگوریتم نا متقارن با کلید عمومی
۶۶	شکل ۱۱	نحوه امضاء دیجیتال یک پیغام
۶۶	شکل ۱۲	اعتبار سنجی امضاء دیجیتال
۶۷	شکل ۱۳	امضاء الکترونیکی و محرمانگی
۶۸	شکل ۱۴	ارتباط با استفاده از کلید عمومی
۷۱	شکل ۱۵	اجزای CA
۷۴	شکل ۱۶	فرآیند درخواست گواهی
۷۵	شکل ۱۷	نحوه دریافت امضاء یا گواهی دیجیتال
۷۷	شکل ۱۸	ie و SSL
۷۸	شکل ۱۹	ارتباط سرور و مرورگر کاربر از طریق SSL
۷۸	شکل ۲۰	ارتباط سرور و مرورگر کاربر از طریق SSL
۸۹	شکل ۲۱	اطلاعات مورد نیاز منوهای سیستم
۸۹	شکل ۲۲	جدول اخبار
۸۹	شکل ۲۳	جدول پیغامها
۹۰	شکل ۲۴	جدول اطلاعات
۹۰	شکل ۲۵	جدول اطلاعات مناقصه گزاران
۹۰	شکل ۲۶	جدول اطلاعات مناقصه گران
۹۱	شکل ۲۷	جدول اطلاعات مناقصات
۹۳	شکل ۲۸	صفحه اول سایت
۹۴	شکل ۲۹	صفحه جستجو بر اساس مناقصه گزار
۹۵	شکل ۳۰	صفحه جستجو بر اساس رشته تخصصی

۹۵	شکل ۳۱ صفحه جستجو بر اساس استان	۳۱
۹۶	شکل ۳۲ صفحه اول ورود مدیر	۳۲
۹۷	شکل ۳۳ صفحه ورود اطلاعات استانها	۳۳
۹۷	شکل ۳۴ صفحه ویرایش اطلاعات ادارات دولتی	۳۴
۹۸	شکل ۳۵ صفحه ورود رشته ها تخصصی	۳۵
۹۸	شکل ۳۶ صفحه ورود اطلاعات نوع عضویت	۳۶
۹۹	شکل ۳۷ صفحه ورود اطلاعات مناقصه گزاران برای عضویت	۳۷
۱۰۰	شکل ۳۸ صفحه ورود اطلاعات مناقصه گران برای عضویت	۳۸
۱۰۰	شکل ۳۹ صفحه مدیریت اخبار	۳۹
۱۰۱	شکل ۴۰ صفحه اول ورود مناقصه گزاران	۴۰
۱۰۲	شکل ۴۱ صفحه ورود و ثبت اطلاعات مناقصات جدید	۴۱
۱۰۲	شکل ۴۲ صفحه تاییدیه ثبت و ارائه کد پیگیری مناقصات جدید	۴۲
۱۰۳	شکل ۴۳ صفحه ویرایش اطلاعات مناقصات تایید نشده	۴۳
۱۰۳	شکل ۴۴ صفحه تایید مناقصه توسط رئیس کمیسیون مناقصات	۴۴
۱۰۴	شکل ۴۵ صفحه مناقصات تایید شده	۴۵
۱۰۴	شکل ۴۶ صفحه مدیریت مناقصات محدود	۴۶
۱۰۵	شکل ۴۷ صفحه مدیریت مدعوین مناقصات محدود	۴۷
۱۰۵	شکل ۴۸ صفحه مدیریت مناقصات پایان یافته	۴۸
۱۰۶	شکل ۴۹ صفحه مدیریت پیشنهادات ارائه شده برای مناقصات پایان یافته	۴۹
۱۰۶	شکل ۵۰ صفحه ارسال دعوتنامه برای برنده مناقصه	۵۰
۱۰۷	شکل ۵۱ صفحه مدیریت اعضاء کمیسیون مناقصه توسط رئیس کمیسیون	۵۱
۱۰۸	شکل ۵۲ صفحه اول پس از ورود مناقصه گران و صندوق پیام ها	۵۲
۱۰۸	شکل ۵۳ مشاهده جزئیات یکی از پیامها و امکان آرشیو	۵۳
۱۰۹	شکل ۵۴ صفحه مناقصات فعال مرتبط با تخصص و پایه مناقصه گر	۵۴
۱۰۹	شکل ۵۵ صفحه ارسال پیشنهاد برای مناقصه فعال	۵۵
۱۱۰	شکل ۵۶ صفحه دریافت تاییدیه و کد پیگیری ثبت پیشنهاد	۵۶
۱۱۰	شکل ۵۷ صفحه اخطار به کاربر در صورت سعی دوباره برای ارسال پیشنهاد	۵۷
۱۱۱	شکل ۵۸ صفحه دسترسی به مناقصات محدودی که به آنها دعوت شده اند	۵۸
۱۱۱	شکل ۵۹ صفحه مدیریت پیغام های آرشیو	۵۹

فهرست نمودارها

صفحه	نمودار
۴۴	نمودار ۱ رعایت قوانین مربوط به مناقصه و مزایده
۴۵	نمودار ۲ سرعت ارزیابی ها
۴۵	نمودار ۳ کاهش هزینه برگزاری جلسات
۴۶	نمودار ۴ کاهش امکان تعویض پیشنهادات فنی
۴۶	نمودار ۵ سرعت برگزاری جلسات
۴۷	نمودار ۶ کاهش هزینه اعلام صورتجلسات و نتایج ارزیابی ها
۴۷	نمودار ۷ صحت اعلام نتایج
۴۸	نمودار ۸ سرعت رسیدگی به پیشنهادات فنی و مالی
۴۸	نمودار ۹ کاهش هزینه ارسال و تحویل پیشنهادات
۴۹	نمودار ۱۰ اجرای فرایند قانونی برگزاری مناقصات و مزایده ها
۴۹	نمودار ۱۱ سرعت سازماندهی مناقصات
۵۰	نمودار ۱۲ کاهش هزینه های مربوطه اطلاع رسانی
۵۰	نمودار ۱۳ رعایت محدودیت زمانی تحویل پیشنهادات
۵۱	نمودار ۱۴ سرعت اطلاع رسانی
۵۱	نمودار ۱۵ کاهش هزینه تهیه اسناد مناقصه و مزایده
۵۲	نمودار ۱۶ کاهش امکان تعویض پیشنهادات مالی
۵۲	نمودار ۱۷ سرعت شرایط تسلیم و تحویل پیشنهادات
۵۳	نمودار ۱۸ کاهش هزینه دسترسی به آخرین اطلاعات
۵۳	نمودار ۱۹ کاهش رانت خواری
۵۴	نمودار ۲۰ سرعت پاسخگویی به شکایات
۵۴	نمودار ۲۱ کاهش سفرهای درون شهری
۵۵	نمودار ۲۲ بررسی تاثیر بر سرعت
۵۵	نمودار ۲۳ بررسی تاثیر بر فساد
۵۵	نمودار ۲۴ بررسی تاثیر بر هزینه
۸۰	دیاگرام ۲۵ فلوچارت پیشنهادی
۸۴	دیاگرام ۲۶ Data Flowing Diagram
۸۵	دیاگرام ۲۷ Use Case Diagram
۹۲	دیاگرام ۲۸ ERD Diagram
ضمائم	

۱۱۳	ضمیمه ۱ قانون برگزاری مناقصات	۱
۱۲۷	ضمیمه ۲ فرم نظر سنجی	۲

فصل اول مقدمه و اهمیت موضوع

از دیر باز دولتها و شرکتهای بزرگ تحت نظارت آنها مواد مصرفی و اقلام مازاد خود را از طریق انواع مناقصه‌ها و مزایده‌ها تهیه و یا بفروش می‌گذارند. در این بین اطلاع‌رسانی به افراد یا شرکتهای، جمع‌آوری اسناد، بررسی و پاسخگویی به آنها امری مهم می‌باشد.

مشکلی که همیشه پیش روی داوطلبان شرکت در معاملات فوق بوده عدم دسترسی و اطلاع از آگهی‌ها می‌باشد که داوطلبان مجبورند به تمامی نشریات مراجعه کنند تا اطلاعات کافی را بدست آورند.

نظارت دولت بر این مناقصات و مزایده‌ها و کنترل صحت انجام آنها نیز مقوله دیگری می‌باشد. مزایده‌ها و مناقصات همیشه نقاط مناسبی برای سوءاستفاده، رانت‌خواری، رشوه‌گیری تا کلاهبرداری از خریدار یا فروشنده بوده‌اند. حال با افزایش ارزش مزایده‌ها و مناقصات و گسترش وسیع آن در سیستم‌های دولتی از طرفی نظارت و کنترل ضعیف‌تر شده و در مقابل خلاف‌کاران نیز طمع بیشتری برای سوءاستفاده بیشتر دارند.

فناوری‌های نوین، روش‌های کاری جدیدی را معرفی می‌نمایند که مزایای بسیاری برای انجام فعالیتهای دولت به ارمغان آورده است. به عنوان مثال استفاده از روش‌های مدیریت اطلاعات، چه در زمینه پشتیبانی از تصمیم‌گیری و چه در زمینه مدیریت برنامه‌ها، باعث شده که کارایی و اثر بخشی دولت افزایش یابد. فناوری‌های ارتباطاتی مانند اینترنت‌ها و Extranet‌ها نیز این امکان را فراهم آورده‌اند که پایگاه دانش و اطلاعات موجود در بخش‌های مختلف دولت با یکدیگر سریعتر و راحت‌تر ارتباط برقرار نمایند و امور داخلی سازمانی و بین‌سازمانی به راحتی به جریان افتد. همچنین با استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی، بخش‌ها و ادارات مختلف دولت می‌توانند اطلاعات خود را به اشتراک بگذارند و در نتیجه وجود بسیاری از روابط سلسله‌مراتبی غیر ضروری خواهد بود.

استفاده از چنین فناوری‌هایی در بخش داد و ستد، مفاهیم نوینی را به دنبال آورده است. مفاهیم و اصطلاحاتی مانند تجارت الکترونیکی^۱ یا داد و ستد الکترونیکی^۲ زاینده بکارگیری ابزارهای فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی در امر تجارت و داد و ستد است.

استفاده از شبکه‌های کامپیوتری برای انجام امور مختلف روز بروز افزایش می‌یابد و اینترنت نه تنها مرزهای جغرافیایی و فواصل فیزیکی را از بین برده بلکه از آن می‌توان در پیشگیری از جرم و شفاف‌سازی در انجام امور و معاملات استفاده کرد.

تمرکز قراردادهای فوق در یک وب‌سایت رسمی بعنوان جزعی از دولت الکترونیک موجب اطلاع‌رسانی بهتر و شفاف‌تر، کاهش هزینه‌های اجرایی، جلوگیری از تخلفات، پاسخگویی سریع‌تر به شرکت‌کنندگان در معاملات، کنترل و مدیریت منسجم و ساده‌تر معاملات می‌گردد.

وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و ارگانهای مختلف جهت برگزاری مناقصات و مزایده‌ها اقدام به چاپ آگهی در روزنامه‌های مختلف می‌نمایند که گاهی واجدان شرایط شرکت در این معاملات از آن بی‌اطلاعند.

- تمرکز کلیه آگهی‌ها در یک وب

- دسته‌بندی‌های مختلف

- ایجاد امکان ارسال اسناد در یک پاکت الکترونیکی بصورت محرمانه برای مجری طبق جدول زمان

بندی

¹ e-Commerce

² e-Business

- برقراری یک پشتوانه قانونی قابل قبول برای سیستم های دولتی برای اجرای رسمی فرآیند مزایده و مناقصه

- اعلام نتایج فرآیندها در همان وب

باعث افزایش سرعت بررسی و اطلاع رسانی خواهد شد .

در این تحقیق نیاز های قانونی - پیاده سازی و اجرای سیستم فوق بررسی شده است و روشی برای اجرا معرفی میگردد .

فصل دوم مروری بر تحقیقات انجام شده

در مورد موضوع تحقیق، تحقیقی که مستقیا به بررسی موضوع پرداخته باشد یافت نشد ولی با توجه به اینکه موضوع بخش کوچکی از اجرا و پیاده سازی دولت الکترونیک است لذا در این راستا برخی تحقیقات در سالهای اخیر به بررسی زیرساختهای مورد نیاز دولت الکترونیک، پیاده سازی و استراتژی های آن در ایران و مقایسه آن با چند کشور توسعه یافته و در حال توسعه پرداخته اند و برخی نیز قراردادهای الکترونیک، قوانین و نیازهای حقوقی مورد نیاز قراردادهای الکترونیک را مورد بررسی قرار داده اند که در بخش بررسی اثرات موضوع و نیازهای حقوقی برای پیاده سازی و اجرا می توان از آنها بهره جست که در زیر آمده اند.

آقای گودرز قهرمانی در پایان نامه کارشناسی ارشد سیستم های اطلاعاتی مدیریت MIS به بررسی موانع ایجاد و گسترش دولت الکترونیک در ایران (دانشکده مدیریت دانشگاه تهران تابستان ۱۳۸۲) پرداخته است.^۱ بنا به یافته های ایشان موانع ایجاد و گسترش دولت الکترونیک در ایران را می توان در سه دسته به خلاصه زیر تقسیم بندی نمود.

۱- موانع ساختاری

براساس یافته های این تحقیق مهمترین عواملی که مانع ایجاد و گسترش دولت الکترونیک در ایران میگردد عوامل ساختاری می باشد که مهمترین عوامل ساختاری شامل موارد زیر میباشد.

✓ فقدان یک ساختار متمرکز جهت ایجاد دولت الکترونیک در ایران

این عامل مهمترین مانع شناخته شده در این تحقیق بوده. فقدان چنین ساختاری باعث گردیده تا هر کدام از سازمان های دولتی بر اساس برنامه خود عمل کنند و ناهماهنگی بین سازمانی باعث اتلاف منابع و امکانات می گردد.

✓ ضعف ساختار حقوقی کشور در ورود به محیط الکترونیک

محیط کار الکترونیک و کار در آن نیازمند وجود ساز و کارهای حقوقی لازم و قوانین و مقررات مناسب و موثر می باشد

۲- موانع رفتاری

بر اساس تحلیل های آماری تایید شده در سه قالب اصلی عبارتند از

✓ عدم احساس نیاز به وجود دولت الکترونیکی توسط مدیران عالی سازمان های دولتی

✓ عدم تمایل مدیران ارشد سازمان های دولتی به تغییر وضع موجود

✓ عادت داشتن قوی به برقراری ارتباطات چهره به چهره بین ارباب رجوع و کارکنان

۳- موانع زمینه ای

✓ فقدان نیروی متخصص در زمینه فن آوری اطلاعات

✓ فقدان زیرساخت های ارتباطی مناسب در ایران

✓ فراهم نبودن زمینه مشارکت بخش خصوصی جهت سرمایه گذاری در زمینه شبکه های ارتباطی

^۱ - قهرمانی، گودرز (۱۳۸۲)، بررسی موانع ایجاد و گسترش دولت الکترونیکی در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.

✓ شکاف دیجیتالی
✓ هزینه‌های سنگین ایجاد دولت الکترونیک

آقای نوید رهبر در پایان‌نامه کارشناسی ارشد گرایش حقوق خصوصی با عنوان "تشکیل قراردادهای الکترونیکی" (دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی) خود در سال ۱۳۸۴ موضوع تشکیل قراردادهای الکترونیکی را در گرایش حقوق خصوصی مورد بررسی قرار داده و ضمن بررسی چالش‌های قانونی و حقوقی مسئله، به کمبودها و نقایص حقوقی موجود آن در ایران پرداخته که نتایج آن در زیر آمده است.^۱

رویه قانونگذاران در اکثر کشورهای دنیا نیز بر این است که به قراردادهای الکترونیکی اعتبار قراردادهای عادی اعطا گردد و آنها به عنوان قراردادهایی الزام آور شناخته شوند. البته این امر همانطور که ذکر گردید به معنای پذیرفتن بدون قید و شرط قراردادهای الکترونیکی نیست. بلکه تحت شرایط صحت قراردادها طبق قواعد عمومی باید در مورد آنها نیز اجرا و احراز گردد. برای مثال قانونگذار ایرانی نیز همین روی را در پیش گرفته است و مثلاً برای اینکه وصف «نوشته بودن» در قراردادهای الکترونیکی نیز احراز گردیده و الکترونیکی بودن مانع آن نشود، ماده ۶ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲، برای «داده پیام» اعتبار «نوشته» را قائل شده و آنرا در «حکم نوشته» می‌داند. همین حکم در مورد امضاء نیز جاری است (ماده ۷ قانون تجارت الکترونیک مصوب ۱۳۸۲).

قانون تجارت الکترونیک ایران، به مباحث حقوق قراردادی نپرداخته است و احکام و آثار آن را به قواعد عمومی قراردادها واگذار نموده است. تنها در بعضی از مواقع شروط خاصی را در مورد قواعد تشکیل قراردادها مقرر نموده، که آن هم بدلیل ماهیت خاص قراردادهای الکترونیکی است.

در این تحقیق ایشان سعی کرده‌اند که با مراجعه به قواعد عمومی قراردادها به سؤالاتی که مربوط به تشکیل انواع قراردادهای الکترونیکی است پاسخ داده شود و بررسی گردد که آیا قواعد عمومی قراردادها که در قانون تجارت الکترونیک ایران بدان اشاره نشده، برای حل و فصل همه جوانب حقوق قراردادهای الکترونیکی کافی است یا خیر؟

با تصویب قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲ و اعتبار یافتن قانونی قراردادهای الکترونیکی، این نوع قراردادها از حمایت صریح قانون برخوردار گشته است. بدیهی است اعتماد به این سیستم و نیز ایجاد زیرساختهای مناسب برای توسعه فراگیر استفاده از قراردادهای الکترونیکی امری، زمان بر و هزینه بر است. موانع زیادی در اجرای قانون تجارت الکترونیکی در ایران وجود دارد که اهم آنها عبارتند از

- ✓ عدم اعتماد به سیستم‌های پرداخت الکترونیک
- ✓ کافی نبودن، عدم آشنایی و عدم دسترسی مردم به رایانه، اینترنت و سایر وسایل الکترونیکی انعقاد قراردادها
- ✓ عدم آشنایی سیستم قضایی با ماهیت این نوع قراردادها و ناکارآمد بودن آن
- ✓ نقص فاحش نظام ادله اثبات دعوی در نظام حقوقی ایران و عدم تطابق آن با واقعیات
- ✓ عدم وجود نظام حقوقی برای حمایت از حقوق مصرف‌کننده، حق مولف و ...

^۱ - رهبر، نوید (۱۳۸۴)، تشکیل قراردادهای الکترونیکی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.

آقای محمد هادیزاده در پایان نامه کارشناسی ارشد مهندسی صنایع با موضوع "چارچوبی برای پیاده سازی دولت الکترونیکی در ایران" (دانشگاه تربیت مدرس) در سال ۱۳۸۲ با مروری بر مفاهیم و تئوریها، چگونگی و مطالعه اقدامات برخی از کشورهای پیشرو در حرکت به سمت دولت الکترونیک، مطالعه وضعیت ایران و بهره‌گیری از نظر خبرگان نسبت به ارائه پیشنهاد چارچوبی برای پیاده سازی دولت الکترونیک در ایران اقدام نماید. وی نتایج این تحقیق را در قالب پیشنهادات زیر ارائه کرده است^۱.

۱- تفکر راهبردی یا وجود اراده قوی سیاسی، تعهد و پشتیبانی مدیریت عالی کشور یکی از مهمترین عوامل موفقیت در پیاده سازی دولت الکترونیکی تفکر و اعتقاد مدیریت عالی کشور است تا این مقوله را در اولویت اول در برنامه ریزی کشور قرار دهد و ایجاد چنین باوری نیاز به آن دارد که گروهی پیشرو و قهرمان در جایگاه مناسب در دولت این مسئله را پیروانند و سپس آن را به مدیریت عالی کشور عرضه نمایند و با پاسخ به سوالات چرایی و چه چیزی این باور و اعتقاد را در ایشان بوجود آورد.

۲- گنجاندن دولت الکترونیکی در قانون برنامه های توسعه کلان کشور همانطور که میدانیم دولت الکترونیکی پروژه ای عظیم و با ابعاد وسیع، متنوع و پیچیده می باشد که نیاز به تامین منابع مالی و الزامات اجرائی و فعالیت‌های مختلف دارد، لذا لازم است این پروژه بعنوان یک طرح ملی در قالب برنامه توسعه کشور مطرح گردد و در مراجع ذیصلاح کشور تصویب گردد. تا از حمایت قانونی لازم الاجرا برای تمام دستگاه‌های دولتی تحت پوشش دولت در سراسر کشور برخوردار باشد. هر جا که نظم، قانونمندی، پرهیز از حداکثر دیوانسالاری و فرایندهای رشد و توسعه مد نظر باشد، لازم است سیاست‌ها شفاف تر بیان شود و تصویب و اعلان گردند.

۳- برنامه ریزی راهبردی - مدیریت راهبردی
دولت الکترونیک نیازمند، مدیریت راهبردی و برنامه ریزی راهبردی متجلی در تشکیلاتی، متولی دولت الکترونیک با ساختار کارآمد جهت اجرای این طرح ملی از حیث نظری و عملی می‌باشد. در این راستا لازم است تشکیلاتی در کشور مسئولیت هدایت و توسعه و استقرار دولت الکترونیکی در کشور را با اختیارات ویژه به‌عهده گیرد.

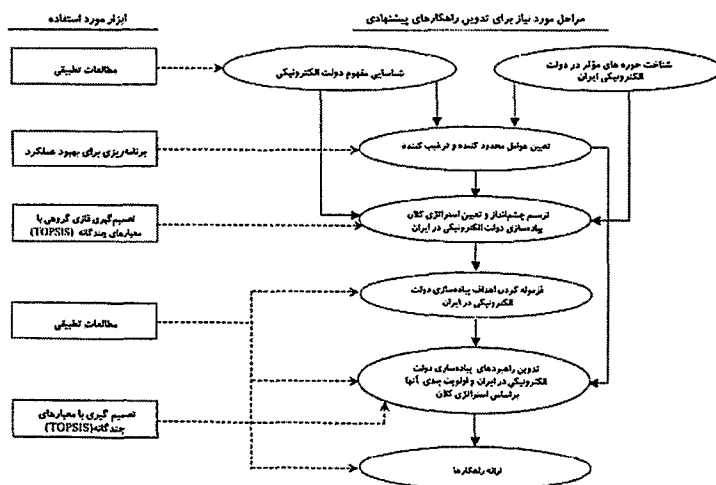
۴- ساختار سازمانی دستگاهها متناسب با دولت الکترونیک
ساختار فعلی دستگاههای دولتی هیچ تناسبی با بهره‌گیری II و ابزار فناوری نوین ندارد و در چنین ساختاری شاهد هیچگونه تغییر و دگرگونی اساسی در فعالیت دستگاههای دولتی در جهت پاسخ به نیازهای کنونی کشور نخواهیم بود لذا لازم است با شناخت مشکلات و موانع موجود در ساختار بدنه دولت، عملکرد قوی و پیگیر و رویکرد اساسی به مدیریت تغییر نسبت به ایجاد ساختاری متناسب با دولت الکترونیک در کشور اقدام نمود.

^۱ - هادیزاده، محمد (۱۳۸۳)، "چارچوبی برای پیاده سازی دولت الکترونیکی در ایران"، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس.

۵- ایجاد بسترهای فرهنگی و اجتماعی

- ✓ با اشاعه فرهنگ استفاده از فناوری اطلاعات و آشنا نمودن مردم با فناوری اطلاعات از طریق وسایل ارتباط جمعی
- ✓ اقدامات تبلیغی و ترویجی و تشویقی برای عموم افراد جامعه
- ✓ رعایت عدالت در دسترسی به اطلاعات و خدمات دولت
- ✓ توجه به بافت سنتی جامعه و تلاش در جهت بومی کردن سیستم های کاربردی
- ✓ توسعه آموزش های کاربردی به شیوه های مختلف برای اقشار مختلف مردم

آقای عباس احمدی در پایان نامه کارشناسی ارشد مهندسی صنایع در سال ۱۳۸۱ به موضوع تدوین راهبردها و راهکارهای پیاده سازی دولت الکترونیکی در ایران (دانشگاه علم و صنعت) پرداخته است.^۱ ایشان ضمن بررسی تعاریف، مفهوم و جنبه های مختلف دولت الکترونیک، ساختار، الزامات و مراحل پیاده سازی آنرا مورد کنکاش قرار داده است وی از روشهای PIP، TOWERS، PIP، TOWERS، PIP، TOWERS و الگویابی (Benchmarking) برای تصمیم گیری های چند معیاره برای رسیدن به یک راهبرد پیاده سازی دولت الکترونیک کمک گرفته و به شکل ۱ برای تدوین راهبرد و راهکار های پیاده سازی دولت الکترونیکی در ایران دست یافته است.

شکل ۱ الگوی تدوین راهبرد و راهکار های پیاده سازی دولت الکترونیکی در ایران

آقای محمد رضا ناطقی سال ۱۳۸۵ در پایان نامه کارشناسی ارشد خود موضوع اثر فساد مالی بر نابرابری و رشد اقتصادی با تاکید بر ایران (دانشکده علوم اقتصادی و اداری دانشگاه مازندران) را مورد بررسی قرار داده است.^۲ ایشان ضمن تعریف و ماهیت فساد در بدنه دولت به بررسی انواع فساد مالی، شاخص های فساد مالی و رویکرد سیاسی و اقتصادی آن پرداخته در ادامه ضمن ارائه برخی نظریه های رشد اقتصادی و مطالعات نابرابری و رشد اقتصادی از دیدگاه تجربی به جمع آوری و تحلیل داده های خود نموده و به نتایج زیر دست یافته است.

^۱- احمدی، عباس (۱۳۸۱)، "تدوین راهبردها و راهکارهای پیاده سازی دولت الکترونیکی در ایران"، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علم و صنعت.

^۲- ناطقی، محمد رضا (۱۳۸۴)، "بررسی اثر فساد مالی بر نابرابری و رشد اقتصادی با تاکید بر ایران"، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم اقتصادی و اداری دانشگاه مازندران.

در این تحقیق اثر فساد مالی بر نابرابری به صورت بین کشوری در دوره ۱۹۹۵ الی ۲۰۰۵ با استفاده از مدل رگرسیون کمانی برآورد شده است و سپس با مدل دستگاه های معادلات به ظاهر نامرتبط (SURE) تجزیه و تحلیل شده است. و از جدیدترین گزارش شاخص های توسعه جهانی ۲۰۰۵ و سازمان بین المللی شفافیت مالی استفاده شده است.

فساد از کانال افزایش هزینه، کاهش هزینه های تحقیق و پژوهش و کاهش سرانه تولید ناخالص داخلی باعث افزایش نابرابری درآمد شده است. در سطح فساد مالی یکسان کشورهای منطقه اروپا و آسیای میانه دارای کمترین سطح نابرابری و کشورهای منطقه آمریکا (بجز ایالات متحده آمریکا) دارای بیشترین سطح نابرابری هستند. علاوه بر این اثر نهایی فساد بر نابرابری در منطقه اروپا کمترین مقدار و در منطقه آمریکا بیشترین مقدار است. عبارت دیگر در منطقه اروپا فساد نابرابری را با شدت کمتری در مقایسه با سایر مناطق افزایش می دهد و برعکس در منطقه آمریکا فساد نابرابری را با شدت بیشتری افزایش می دهد. تجزیه و تحلیل داده های مربوط به توزیع درآمد بوسیله دستگاه معادلات بظاهر نامرتبط نشان می دهد که افزایش فساد باعث کاهش سهم ۸۰ درصد پایین درآمدی و افزایش سهم ۲۰ درصد بالای درآمدی می شود اما کاهش سهم ۴۰ درصد پایین درآمدی نسبت به ۴۰ درصد متوسط درآمدی بیشتر است. بنابراین بیشترین بار منفی ناشی از افزایش فساد مالی به دهکهای پایین درآمدی تحمیل می شود. برای بررسی اثر فساد بر رشد اقتصادی از الگوی رگرسیون خطی استفاده شده است. نتایج حاصل از برآورد این الگو نشان دهنده رابطه منفی بین فساد و رشد اقتصادی است.

عدم دسترسی به داده های مربوط به فساد مالی در سطوح بالای سازمانی و از طرف دیگر پرونده های دادگاه ها در مقایسه با تعداد واقعی و پنهان موارد فساد مالی بسیار اندک اسن و نمی توان آنها را بعنوان شاخص فراوانی وقوع این گونه معاملات بکار برد

آقای سید فرزاد ثریا در پایان نامه کارشناسی ارشد گرایش حقوق بین الملل موضوع حقوق بین الملل و انعقاد قراردادهای تجاری الکترونیکی (دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران) را در سال ۱۳۸۵ با بررسی مواردی همچون مفهوم، وضعیت و کلیات حقوق قراردادهای تجاری الکترونیکی شروع نموده^۱ و در ادامه ضمن بررسی ارکان تشکیل قراردادهای الکترونیکی، مواضع قانونی آنسیترال - پارلمان اروپا و ایران را مورد کنکاش قرارداده اند و سپس به بررسی موارد حقوقی تشکیل قراردادهای آنلاین پرداخته، در فصول بعدی ایشان مباحث تکمیلی مربوط به پس از انعقاد قراردادهای الکترونیکی و روشهای پرداخت الکترونیکی پرداخته و بحث را با بررسی روشهای تامین امنیت در تجارت الکترونیک پایان رسانیده اند.

^۱ - ثریا، سید فرزاد (۱۳۸۵)، "حقوق بین الملل و انعقاد قراردادهای تجاری الکترونیک"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.